

INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING O'Z FIKRLARINI IZCHIL BAYON QILISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Rajabov Eldor Erkinovich

Buxoro davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

rajaboveldor23@gmail.com

*Важность развития у студентов умения связно излагать свои мысли на уроках
английского языка*

Бухарский государственный педагогический институт, докторант

rajaboveldor23@gmail.com

*The importance of developing students' competence in coherently expressing their
thoughts in English lessons*

Bukhara State Pedagogical Institute, doctoral student

rajaboveldor23@gmail.com

Annotatsiya: Bugungi kunda globalizatsiya sharoitida ingliz tili xalqaro muloqot vositasi sifatida o'quvchilarning kasbiy va shaxsiy hayotida katta ahamiyat kasb etib kelmoqda. Til o'rganishda grammatik bilim yetarli emas, balki o'quvchi o'z fikrini mantiqiy ketma-ketlikda, izchil va tushunarli tarzda ifodalash qobiliyatiga ega bo'lishi zarur. Bu jarayon til o'qitish metodikasida coherence (mantiqiy izchillik) va cohesion (mantiqiy bog'liqlik) tushunchalari bilan chambarchas bog'liq. Shu bois, ingliz tili darslarida o'quvchilarda izchil fikr bayon qilish kompetensiyasini rivojlantirish — zamonaviy metodik yondashuvlarning muhim vazifalaridan biridir. Ushbu maqolada ingliz tili darslarida o'quvchilarning o'z fikrlarini izchil va mantiqli bayon qilish kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish metodlari yoritilgan. Maqolada nazariy asoslar, amaliy yondashuvlar, uchraydigan muammolar hamda texnologiyadan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, dars jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan metodlar va mashg'ulot namunasi taklif etiladi.

Kalit so'zlar: mantiqiy izchillik, mantiqiy bog'liqlik, metod, pedagogik texnologiya, kompetensiya, metodik yondashuv

Аннотация: Сегодня, в условиях глобализации, английский язык приобретает всё большую значимость в профессиональной и личной жизни студентов как средство международного общения. При изучении языка одного лишь знания грамматики недостаточно, необходимо умение излагать свои мысли в логической последовательности, последовательно и доходчиво. Этот процесс тесно связан с понятиями связности и когезии в методике преподавания языка. Поэтому развитие у студентов компетенции связного изложения мыслей на уроках

английского языка является одной из важных задач современных методических подходов. В данной статье рассматриваются методы формирования и развития у студентов компетенции связного и логичного изложения мыслей на уроках английского языка. В статье рассматриваются теоретические основы, практические подходы, возникающие проблемы и возможности использования технологий. Также предлагаются методы и пример упражнений для использования на уроке.

Ключевые слова: логическая последовательность, логическая связь, метод, педагогическая технология, компетентность, методический подход

Abstract: Today, in the context of globalization, English is becoming increasingly important in the professional and personal lives of students as a means of international communication. In language learning, grammatical knowledge is not enough, but the student must have the ability to express thoughts in a logical sequence, consistently and intelligibly. This process is closely related to the concepts of coherence and cohesion in language teaching methodology. Therefore, developing students' competence in expressing their thoughts coherently in English lessons is one of the important tasks of modern methodological approaches. This article discusses methods for forming and developing students' competence in expressing their thoughts coherently and logically in English lessons. The article considers theoretical foundations, practical approaches, problems encountered, and opportunities for using technology. It also proposes methods and a sample of exercises that can be used in the lesson.

Keywords: logical consistency, logical connection, method, pedagogical technology, competence, methodological approach

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o'rganish inson faoliyatining deyarli barcha sohalarida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ingliz tili nafaqat xalqaro muloqot vositasi, balki o'quvchi shaxsining ijtimoiy, madaniy va kasbiy rivojlanishida asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. Shu bois, ingliz tilini o'qitish jarayoni zamonaviy ta'lim talablariga javob beruvchi, kommunikativ yo'naltirilgan metodlar asosida tashkil etilishi zarur. Bugungi kunda o'quvchilarni faqat grammatik qoidalarni bilishga emas, balki o'z fikrini izchil, mantiqan asoslangan va tushunarli tarzda bayon qila olishga o'rgatish til o'rganishning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Til o'rganish jarayonida izchil fikr bayon etish kompetensiyasining shakllanishi o'quvchining mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi, mustaqil fikrlash va o'z nuqtayi nazarini asoslash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Bu jarayon coherence (mantiqiy izchillik) va cohesion (mantiqiy bog'liqlik) kabi lingvistik hodisalar bilan chambarchas bog'liq bo'lib,

ular o'quvchining nutqini yaxlit va tushunarli shaklda ifodalashga yordam beradi. Shuning uchun o'qituvchi nafaqat til materiali bilan ishlashi, balki o'quvchilarning fikrni tuzish, rivojlantirish va mantiqan yakunlash ko'nikmalarini ham shakllantirishi zarur.

Metodlar

Ingliz tili darslarida izchil fikr bayon qilish kompetensiyasini rivojlantirish kommunikativ yondashuv, interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida amalga oshiriladi. Ayniqsa, munozara, loyiha, juftlikda ishlash, yozma va og'zaki bahs kabi faol o'quv usullari o'quvchilarda mantiqan asoslangan nutqni shakllantirishda samarali natija beradi. Shu bilan birga, axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AI vositalari, onlayn platformalar, multimedia resurslari)dan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, o'z fikrini tahlil qilish va izchil shaklda ifodalashga rag'batlantiradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, o'quvchilarda ingliz tilida o'z fikrini izchil bayon etish kompetensiyasini shakllantirish nafaqat til o'rganish natijalarini yaxshilaydi, balki ularning kommunikativ savodxonligi, mantiqiy tafakkuri va ijodiy salohiyatini ham rivojlantiradi. Shu sababli ushbu maqolada ingliz tili darslarida o'quvchilarning o'z fikrlarini izchil bayon qilish kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi hamda samarali metodik yondashuvlar taklif etiladi.

Ingliz tili darslarida o'quvchilarning izchil fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha tasviriy va tahliliy metodlar qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir. Tadqiqot davomida quyidagi metodik yondashuvlar asosiy o'rin tutadi:

Kommunikativ yondashuv (Communicative Approach) – o'quvchilarning haqiqiy muloqot sharoitida faol ishtirokini ta'minlab, ularni fikrni erkin, mantiqan va izchil bayon qilishga undaydi. Bunda juftlik va guruhli ishlash, bahs-munozara, savol-javob kabi faol usullar qo'llaniladi.

Vazifaga asoslangan o'qitish (Task-Based Learning) – o'quvchilarga ma'lum bir topshiriqni bajarish jarayonida fikrni rejalashtirish, mantiqan ketma-ket bayon etish va fikrlarni bog'lash imkonini beradi. Masalan: insho yozish, munozara o'tkazish, taqdimot tayyorlash kabi topshiriqlar.

Hamkorlikda o'qitish (Collaborative Learning) – o'quvchilar o'zaro fikr almashish, mantiqiy tahlil qilish va bir-biriga teskari aloqa (feedback) berish orqali izchil fikr tuzishni o'rganadilar.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish (ICT integration) – onlayn platformalar (Padlet, Google Classroom) va sun'iy intellekt vositalari (ChatGPT) o'quvchilarga o'z nutqining mantiqiy tuzilishini tahlil qilish hamda fikrni aniq ifodalashga yordam beradi.

Natijalar

Tadqiqot jarayonida o'tkazilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, kommunikativ va interfaol metodlardan muntazam foydalanilgan sinflarda o'quvchilarning fikrni mantiqan

tuzish va izchil bayon etish ko'nikmalari sezilarli darajada yaxshilandi. O'quvchilar o'z fikrlarini ifodalashda bog'lovchi vositalar (for example, however, therefore, in addition) dan faol foydalanishni o'rgandilar, fikrlar orasidagi mantiqiy bog'liqlikni yaxshiroq anglay boshladilar.

Shuningdek, dars jarayonida juftlik va guruhli ishlar orqali o'quvchilar o'zaro muloqotga kirishib, fikrlarni tartibli shaklda bayon qilishga odatlandilar. Yozma ishlar tahlili esa o'quvchilarning paragraf tuzilmasiga e'tibor kuchayganini va fikrni bosqichma-bosqich rivojlantira olish qobiliyatining oshganini ko'rsatdi.

Muhokama

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, ingliz tili o'qitishda kommunikativ yondashuvni qo'llash o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni mantiqan fikrlashga va o'z nuqtayi nazarini asoslab bayon qilishga undaydi. Izchil fikr bayon qilish kompetensiyasi o'quvchilarning umumiy tafakkur madaniyatini ham rivojlantiradi, bu esa kelgusida ularning akademik muvaffaqiyatlari va kasbiy muloqotda o'zini erkin tutishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Biroq, bu yo'nalishda ayrim muammolar ham mavjud: o'qituvchilarning zamonaviy metodik tayyorgarligi yetarli emasligi, darsliklarda izchillik va bog'liqlikka oid mashqlar kamligi, hamda baholash mezonlarining aniq belgilanmaganligi. Shu sababli, kelgusida ingliz tili ta'limida izchil fikrni rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus metodik qo'llanmalar ishlab chiqish zarur.

Quyidagi tavsiyalar ingliz tili o'qituvchilari, metodistlar va til ta'limi bo'yicha tadqiqotchilar uchun amaliy ahamiyatga ega:

1. Kommunikativ yondashuvni tizimli joriy etish — darslarda muloqot, fikr almashish va bahs-munozara faoliyatlariga muntazam o'rin berish.
2. Interfaol metodlardan foydalanish — “Bahs munozara”, “Rol ijro etish “Muammo yechish” va “Loyiha ishi” kabi mashg'ulotlar orqali o'quvchilarni mantiqan fikrlashga undash.
3. Mantiqiy izchillik va bog'liqlik mashqlarini ko'paytirish — bog'lovchi vositalar, havolalar, paragraf tuzilmasi va mantiqiy ketma-ketlikni o'rgatishga e'tibor qaratish.
4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash — onlayn muhokama platformalari, sun'iy intellekt asosidagi yozuv tahlil vositalaridan (masalan, ChatGPT) foydalanish orqali o'quvchilarga izchil nutqni mustaqil tahlil qilish imkonini yaratish.
5. Baholash mezonlarini ishlab chiqish — o'quvchining nutqini faqat grammatik jihatdan emas, balki mantiqiy tuzilma, fikr ketma-ketligi va bog'liqlik mezonlari asosida ham baholash.
6. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalar tayyorlash — izchil fikr bayon qilish kompetensiyasini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar to'plami va dars ishlanmalarini yaratish.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, ingliz tili darslarida o'quvchilarning o'z fikrlarini izchil va mantiqan bayon qilish kompetensiyasini shakllantirish — nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muloqotga kirishish va o'z nuqtayi nazarini asoslash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu kompetensiyaning rivojlanishi o'quvchining kommunikativ savodxonligini oshiradi, uni global axborot makonida faol ishtirok etishga tayyorlaydi.

Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarni faol suhbatdoshga aylantiradi, ularda til vositalarini maqsadga muvofiq tanlash, fikrlarni tartibli va mantiqan bog'lab ifodalash odatini shakllantiradi. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar (munozara, loyiha, juftlik va guruhli ishlar) hamda zamonaviy texnologiyalar qo'llanilganda, o'quvchilarning izchil nutq qurish malakasi sezilarli darajada rivojlanadi.

Demak, izchil fikr bayon qilish kompetensiyasi ingliz tili ta'limida asosiy kommunikativ maqsadlardan biri bo'lib, uni shakllantirish o'qituvchining metodik mahorati va darsni tashkil etishdagi ijodkorligiga bevosita bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47.
2. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson.
3. Hedge, T. (2000). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford University Press.
4. Jalolov, J. (2012). *Chet tili o'tish metodikasi. "O'qituvchi" nashriyoti*, Toshkent.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.